

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
В.Н.КАРАЗІНА**

СОЦІОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра прикладної соціології та соціальних комунікацій

Пояснювальна записка до кваліфікаційної роботи на тему

**«СЕКСИЗМ У ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК РІЗНОВИД
ДИСКРИМІНАЦІЇ»**

Виконала: студентка 4 курсу групи ЗСМК-
42 першого (бакалаврського) рівня вищої
освіти спеціальності 061 Журналістика

Мартінова М.В.

Керівниця: професорка ЗВО кафедри прикладної соціології та соціальних
комунікацій, докторка соціологічних наук СКОРИНІНА-ПОГРЕБНА О.В.

Харків – 2025

Тема: «Сексизм у засобах масової інформації як різновид дискримінації»

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СЕКСИЗМУ У ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

- 1.1. Сексизм та його характеристики в історичному контексті
- 1.2. Засоби масової інформації як інструмент впливу на свідомість людства
- 1.3. Правовий аспект боротьби з дискримінацією

РОЗДІЛ 2. ПРОЯВ СЕКСИЗМУ У МЕДІА-ІНДУСТРІЇ

- 2.1. Пряма дискримінація у засобах масової інформації
- 2.2. Прихована дискримінація у медіа

РОЗДІЛ 3. ПОДОЛАННЯ ЕКСИЗМУ У МЕДІА ЕМПІРИЧНИМ ШЛЯХОМ

- 3.1. Створення рекомендаційного матеріалу для подолання сексизму у засобах масової інформації
- 3.2. Переваги та недоліки ідеї
- 3.3. Рекомендації щодо підвищення етичних стандартів у медіа

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

АНОТАЦІЯ

ВСТУП

Актуальність. У сучасному світі головну роль у формуванні думок, соціальних норм і цінностей суспільства відіграють засоби масової інформації. Проте вони можуть ставати інструментом для поширення стереотипів, гендерних у тому числі. У медіа-просторі сексизм проявляється через дискримінаційне зображення чоловіків і жінок, упереджених думок щодо дій та уявлень до різної статі людей і гендерну нерівність.

Питання сексизму в засобах масової інформації систематично підіймається в науковому просторі. Основні поняття сексизму та його різновиди окреслила П. Акуленко [2]. Ю. Маслова [34] надає характеристику сексистської реклами. О. Кісь [21] дослідила протидію комунікативному потоку сексизму в медіа. Щодо сексизму та фемінітивів у засобах масової інформації висловився Р. Кабачій [18].

Але в науковому дискурсі не вистачає дослідження, яке узагальнить наявну інформацію щодо сексизму та розробить рекомендації для боротьби з дискримінацією у медіа.

Об'єкт дослідження – сексизм у засобах масової інформації.

Предмет дослідження – форми, механізми та наслідки сексизму у медіа як різновид дискримінації.

Мета – проаналізувати прояви сексизму в засобах масової інформації, виявити його вплив на суспільство та запропонувати можливі шляхи подолання цього явища.

Завдання:

- Висвітлити поняття сексизму та його характеристики в історичному контексті;
- Дослідити, як засоби масової інформації впливають на свідомість людей;
- Визначити правовий бік боротьби з дискримінацією;
- Показати пряму дискримінацію у медіа;
- Схарактеризувати приховану дискримінацію у засобах масової інформації;

- Створити рекомендаційний матеріал для подолання сексизму у медіа;
- Виокремити переваги та недоліки ідеї;
- Розробити рекомендації щодо підвищення етичних стандартів у медіа.

Методи дослідження. Контент-аналіз, який охоплює аналіз матеріалів у засобах масової інформації, що стосуються теми дослідження; істографічний аналіз, що полягає в опрацюванні історичного формуванню дискримінації; SWOT-аналіз, який полягає в оцінці слабких і сильних сторін створеної ідеї.

Структура: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

1. ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СЕКСИЗМУ У ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

1.1. Сексизм та його характеристики в історичному контексті

Сексизм як соціальне явище проявляється в різних гендерних формах дискримінації, які мають глибокі історичні корені і протягом століть визначаються культурними, юридичними та релігійними традиціями.

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» під редакцією В. Бусела сексизм визначається як упереджене ставлення, що ґрунтується на статевій приналежності. Розгорнуте тлумачення цього поняття подає Т. Марценюк, на яке посилається В. Патріарх: сексизм — це установки, дії та інституції, що принижують, обмежують або надають перевагу залежно від статі [42, с. 312]. Сексизм може виявлятися у різних формах — від побутових стереотипів і гендерної сегрегації в освіті та професійній сфері до законодавчих обмежень прав жінок або чоловіків.

У документах, підготовлених Радою Європи, сексизм трактується як дія, жест, візуальне зображення, висловлювання (усне чи письмове), практика або поведінка, що базуються на уявленні про меншовартість особи чи групи осіб через їхню стать та проявляються як у публічному, так і в приватному просторі — в онлайн- або офлайн-середовищі. При цьому визначаються такі його прояви:

- 1) порушення гідності або прав людини;
- 2) фізична, сексуальна, психологічна або соціально-економічна шкода;
- 3) створення загрозливого або принизливого середовища;
- 4) перешкоджання незалежності особи;
- 5) підтримка та посилення гендерних стереотипів [42, с.312].

Варто наголосити, що сексизм може мати як явні форми, наприклад, відверті образи, так і приховані – коли жінкам або чоловікам приписують так звані «природні» ролі, що обмежують їхню свободу вибору. Одними з основних

загроз сексизму є створення несправедливих умов і посилення гендерної нерівності. Це явище перешкоджає повному самовираженню та реалізації особистості.

У «Глосарії та тезаурусі Європейського інституту з гендерної рівності» термін «сексизм» трактується як дії або ставлення, що спричиняють дискримінацію людини виключно через її стать [6, с.140]. Подібне визначення подано й у «Словнику гендерних термінів», де сексизм описується як дискримінація за статевою приналежністю або гендерною ідентичністю [52, с.175].

Гендерні стереотипи становлять одну з ключових передумов виникнення сексизму. Вони формуються під впливом суспільства й передаються через культуру, систему освіти, медіа та традиції. Як зазначають Н. Камардаш і Т. Мордвінцева у праці «Гендер, сексизм і початкова школа: проблема співвідношення понять», гендер — це соціокультурний аспект статі, що охоплює сукупність стереотипів, моделей поведінки та мовлення, нав'язаних суспільством представникам обох статей [19, с.108]. Такі стереотипи диктують, як мають поводитися чоловіки й жінки, які професії їм «підходять», а які — вважаються «неприйнятними» для певної статі. М. Колодій підкреслює, що соціальні ролі, які виконують чоловіки й жінки в суспільстві, не є похідними від біологічної статі. Вони формуються протягом життя під впливом різноманітних обставин і є виявом гендерних ролей [25, с.11]. Отже, сексизм — це не лише питання індивідуальних упереджень, а складне соціальне явище, яке потребує системного аналізу та активної боротьби за рівні права й можливості для всіх, незалежно від статі.

У первісному суспільстві розподіл статевої ролей був зумовлений потребою виживання. Праця між чоловіками та жінками розподілялася відповідно до фізичних можливостей і соціальної організації племені: жінки здебільшого займалися збиранням їжі, доглядом за дітьми та веденням побуту, а чоловіки — полюванням і захистом громади. Проте такий поділ не свідчив про домінування однієї статі над іншою, а радше відображав взаємодоповнюваність

і баланс, необхідний для стабільного життя спільноти. Зі зміною суспільних умов роль жінки поступово трансформувалася. На ранніх етапах історії жінки мали значний вплив, що підтверджується археологічними артефактами, зокрема жіночими фігурками доби палеоліту й неоліту, які символізували родючість і материнство [25, с.12].

З розвитком землеробства та утвердженням патріархальних структур у суспільстві поступово сформувалася провідна роль чоловіків у соціальній та політичній сферах. С. Поляруш у своїй праці посилається на дослідницю Л. Ліщук, яка підкреслює, що початковий поділ праці між чоловіками та жінками, а також необхідність відтворення населення спричинили формування різних умов життя для обох статей. У результаті за чоловіками закріпилася «зовнішня» діяльність, освоєння навколишнього світу та домінування над ним, що дало їм статус історичних суб'єктів. Жінкам же відводилася роль у сфері материнства, виховання дітей, ведення домашнього господарства та побуту [46, с.15]. Отже, влада в суспільстві зосереджувалася переважно в руках чоловіків, що сприяло закріпленню соціальної нерівності між статями. Це призвело до витіснення жінок на периферію суспільного життя, зокрема в політичній, релігійній та економічній сферах. Водночас обмежений доступ жінок до влади не означав їхньої повної пасивності. Історичні постаті, як-от правительки Стародавнього Єгипту (Клеопатра, Хатшепсут) чи філософині Давньої Греції (Гіпатія Олександрійська, Арета Киренська), демонструють, що жінки, попри соціальні бар'єри, мали вагомий вплив на політичні та культурні процеси свого часу. Особливим прикладом є жінки Стародавньої Спарти, які мали рівний соціальний статус із чоловіками та часто виховувалися за подібними принципами. Їхня свобода в межах спартанського тоталітарного та мілітаристського суспільства є своєрідним парадоксом, як зазначено у джерелі: «Свобода жінки – чи не найпарадоксальніше породження спартанського тоталітаризму і його мілітаристської, максимально маскулінізованої культури» [46, с.15]. Спартанки були фізично розвиненими, освіченими й навіть мали право на володіння власним майном. Це пояснюється військовим характером держави, де чоловіки

більшість часу проводили у військових таборах, тоді як жінки відповідали за ведення сімейних і господарських справ. Їхня незалежність була не результатом боротьби за права, а вимогою соціальної структури спартанського суспільства.

У середньовіччі права жінок були суттєво обмежені, а їхній соціальний статус здебільшого визначався роллю в сім'ї. Як наголошує Н. Ніколаєва, «у середньовічній Польщі жінки не мали права володіти леном, не могли спадкувати нерухоме майно, не виступали в суді самостійно і потребували опікунів» [42, с.111]. Подібна ситуація була характерною для більшості європейських країн того часу, де жінок переважно сприймали як дочок, дружин і матерів, основним завданням яких було ведення домашнього господарства та продовження роду. Водночас існували винятки: у Англії, наприклад, вдови могли володіти і керувати власним майном, а в деяких європейських містах жінки займалися ремеслами. Крім того, у католицьких монастирях жінки мали можливість займатися наукою, медициною та філософією.

О. Солошенко у праці «Гендерна складова китайського соціуму: історичний аспект» підкреслює, що конфуціанство розглядає суспільство і державність через призму сімейних відносин, де влада належить батькові як голові родини. Жінка в цьому контексті сприймалася як джерело хаосу та непередбачуваності, тому з ранніх етапів розвитку китайського суспільства її соціальні ролі суворо регламентувалися законами і моральними нормами. Саме конфуціанство стало основою патріархального сексизму [53, с.184]. Це знаходило відображення у моральних правилах, які вимагали від жінок підпорядковуватися спочатку батькам, потім чоловікові, а в старості — сином. Соціальний статус жінки визначався виключно її сімейною роллю, а можливості для особистої самореалізації були надзвичайно обмеженими.

Подібна ситуація спостерігалася в доісламському арабському світі, де жінок часто розглядали як чоловічу власність. Вони не мали права на спадщину, їхні шлюби укладалися без їхньої згоди, а їхній статус у суспільстві визначався волею чоловіка-опікуна. У цей період жінка переважно мала статус об'єкта економічного підпорядкування. Науковиця Т. Шамсутдинова-Лебедюк,

досліджуючи релігійно-ідеологічні джерела ісламу (Коран, Сунну, тафсіри) щодо відносин між чоловіками та жінками, відзначає, що в мусульманській священній книзі представлені доволі прогресивні для свого часу погляди на гендерні питання [46, с.16]. Коран визнає жінок як особистостей, надає їм права на спадщину, обмежує полігамію та закликає до належного ставлення до жінок. Водночас у багатьох мусульманських країнах релігійні й культурні традиції продовжують підтримувати жорсткі обмеження щодо жінок, що впливає на сучасний стан справ.

У XIX столітті відбувся важливий перелом у боротьбі за права жінок — виник феміністичний рух, який ставив за мету змінити традиційну роль жінки в суспільстві. Перші акції активісток були спрямовані на здобуття базових прав, таких як доступ до освіти, можливість працевлаштування та участь у політичному житті. Як зазначила Сімона де Бовуар, дружина французького філософа Ж.-П. Сартра, «проблему ролі гендера в історії вперше порушено нею»: вона підкреслювала, що «...неповноцінність жінки визначила її скромну роль в історії, а ця скромна роль в історії приречла її на неповноцінність» (праця «Друга стаття», 1949) [19, с.108].

Розвиток жіночих рухів за права у XX столітті, зокрема в Польщі та Україні, сприяв збільшенню участі жінок у політичному та громадському житті. Як зазначає Н. Ніколаєва, «у Польщі жінки здобули виборчі права в 1918 році, що відображало процес демократизації суспільства та було результатом діяльності жіночих організацій. Водночас їхнє представництво у владі залишалося незначним і становило лише кілька відсотків» [42, с.113].

Сексизм і досі залишається актуальною соціальною проблемою сучасності, що виявляється у різних сферах життя — від політики та освіти до ринку праці і повсякденних гендерних взаємин. Незважаючи на певний прогрес у сфері рівних прав, жінки продовжують стикатися з дискримінацією та гендерними стереотипами. Одним із найпомітніших проявів сексизму сьогодні є обмеження репродуктивних прав жінок. Так, «станом на 2021 рік у Польщі жінки активно

відстоюють свої права, виходячи на мітинги проти закону про заборону абортів» [42, с.113].

Ще одним важливим чинником сучасного сексизму є рівень доступу жінок до освіти та можливості професійної реалізації. «У Китаї спостерігається покращення доступу жінок до середньої та вищої освіти: за період з 1990 по 2010 рік частка жінок у сільській місцевості, які отримали таку освіту, зросла втричі, а у міських районах — подвоїлася» [53, с.185].

У сучасному світі гендерна нерівність виявляється, зокрема, у різниці між зарплатами чоловіків і жінок, випадках сімейного насильства та інших сферах. Водночас світ постійно змінюється, і багато країн активно впроваджують заходи для подолання сексизму.

Отже, історія сексизму свідчить про те, що це складне соціальне явище, яке трансформувалося протягом століть, але й досі має значний вплив на сучасне суспільство. Незважаючи на досягнутий прогрес у сфері гендерної рівності, боротьба з дискримінацією, а також розвиток гендерної освіти і прав людини залишаються ключовими елементами цього процесу. Багато проблем ще потребують вирішення, що передбачає подальші законодавчі зміни, суспільні реформи та активну боротьбу за рівність між статями.

1.2. Засоби масової інформації як інструмент впливу на свідомість людства

Засоби масової інформації (ЗМІ) — це вид медіа, що передбачає публічне поширення інформації серед широкого загалу за допомогою різноманітних каналів комунікації [8]. Головне завдання ЗМІ полягає у оперативному донесенні до окремих осіб або груп населення відомостей про події та явища, що сталися або відбуваються на місцевому, національному чи світовому рівнях [39].

Статус ЗМІ закріплено в Конституції України. У статті 34 Конституції України вказується: «Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати,

зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб — на свій вибір» [46].

За способом подачі та розповсюдження інформації засоби масової інформації поділяють на такі типи:

- 1) друковані — преса, що поширює інформацію через друкований текст та зображення;
- 2) електронні: радіо — передача звукової інформації за допомогою
  - електромагнітних хвиль у аудіоформаті;
  - телебачення — передача звукової та візуальної інформації електромагнітними хвилями у відеоформаті;
  - інтернет-видання (онлайн ЗМІ, блоги, подкасти тощо) — передача звукової, візуальної та текстової інформації через мережу «Інтернет» [8].

Засоби масової інформації є частиною ширшого поняття — засобів масової комунікації (ЗМК).

До ЗМК, окрім преси та онлайн-платформ, входить широкий спектр масових медіа, таких як кіно, театр, цирк, телефон та інші форми взаємодії з громадськістю.

У рамках загального дослідження варто відзначити, що ЗМІ відрізняються від інших видів ЗМК насамперед за функціональним призначенням. Науковець М. Пахін у праці «Засоби масової комунікації та засоби масової інформації: співвідношення понять» підкреслює, що «ЗМІ виконують низку соціальних ролей: виробничо-економічну, регулювальну, духовно-ідеологічну та інформаційно-комунікативну» [45] та в контексті цього виділяє основні функції, які представимо у таблиці (Див.табл.1.1).

Таблиця 1.1 Основні функції ЗМІ за М. Пахіним [45]

Функція	Характеристика
Комунікативна	налагодження контакту з громадськістю; 3

Організаторська	інструмент впливу на загально-суспільну свідомість, або ж «четверта влада»);
Ідеологічна	інструмент впливу на самосвідомість кожного індивідуума окремо; світогляд, ідеали та прагнення суспільства в цілому;
Культурно-освітня	всебічний розвиток та культура;
Рекламно-довідкова	висвітлення інформації за конкретними вузькими темами;
Рекреативна	розважальний контент.

Н. Мороз у статті «Роль засобів масової інформації у формуванні громадянського суспільства України» подає дещо інші класифікації функцій ЗМІ, які унаочнимо у таблиці (Див.табл.1.2).

Таблиця 1.2 Функції ЗМІ за Н. Мороз [39]

Функція	Характеристика
Пізнавальна	задоволення інформаційних потреб суспільства;
Інформативна у діях влади	забезпечення гласності, контролю і спостереження за діями суб'єктів влади;
Ідеологічна	формування громадської думки, підтримку або критику програм і діяльності держави, державних органів, громадських організацій тощо
Редагування	відбір і коментування інформації

Оцінювання	впливає на формування громадської думки та суспільних настроїв
------------	--

В. Владимиров виділяє три ключові функції ЗМІ в суспільстві, які частково співпадають із раніше запропонованими класифікаціями, але також включають вплив на громадську думку [5]:

- 1) Інформаційна функція (при цьому інформація може бути інтерпретована та зроблено акцент на певних подіях);
- 2) Маніпулятивна функція (спрямована на виклик емоцій, зміну сприйняття образів і вплив на прийняття рішень у суспільстві);
- 3) Соціалізуюча функція (передача через ЗМІ культурних норм, цінностей і суспільних стандартів).

Проаналізувавши наведені роботи, можна зробити висновок, що незалежно від обраної класифікації, усі типи ЗМІ (радіо, телебачення, інтернет-ресурси) виконують подібні функції — вплив на громадську думку, її регулювання, формування суспільних інтересів та висвітлення важливих соціально-політичних тем.

ЗМІ здійснюють дві тісно пов'язані функції: вони не лише передають думки, а й активно їх формують. У цьому зв'язку право на інформацію та свобода слова мають ключове значення як для окремих громадян, так і для суспільства загалом. Адже саме громадянське суспільство створює умови для реалізації творчих і інформаційних ініціатив, спрямованих на розв'язання соціально-політичних, культурних та економічних проблем [46].

Засоби масової інформації відіграють важливу роль у формуванні національної та культурної самосвідомості, а також суспільної ідентичності. Вони активно поширюють символи й образи, з якими люди ідентифікують себе або повинні ідентифікуватися. На прикладі сучасної України видно, як у час війни через медіа транслуються важливі суспільні наративи та підкреслюється героїзм представників певних професій, зокрема військових і волонтерів.

Окрім того, ЗМІ мають суттєвий вплив на політичні процеси як у межах країни, так і на міжнародній арені. Вони виступають посередниками між державними інституціями — політиками, чиновниками, депутатами — і громадянським суспільством. Завдяки засобам масової інформації висвітлюються виборчі кампанії, політичні дебати, а також діяльність міжнародних організацій і політичних альянсів.

Одним із основних методів впливу засобів масової інформації на громадську думку є пропаганда. Вона є формою комунікації, яка спрямована на поширення певної інформації з метою формування в суспільстві ставлення на користь конкретної ідеї або позиції. Пропаганду часто використовують для просування ідеологій та створення позитивного чи негативного образу політичних режимів.

З розвитком інтернету уряди різних країн почали застосовувати медіа як інструмент впливу на міжнародній арені. Це яскраво проявляється на прикладі великих світових новинних агентств, таких як CNN та BBC, які визначають глобальний інформаційний порядок денний [38].

Ще одним важливим способом впливу ЗМІ на громадську думку є фреймінг. Він полягає у формуванні певних рамок сприйняття, коли одне явище або подія подається в різних контекстах через виділення різних аспектів. Найпоширенішим видом фреймінгу є акцентування на вигодах або втратах, пов'язаних із ключовим об'єктом. Бажаний ефект досягається за рахунок виваженого підбору слів, інтонації та наголосів у матеріалі [5].

Для того, щоб вплинути на окремих осіб або групи, ЗМІ часто використовують елементи дезінформації, які спрямовані на викликання емоцій у аудиторії. У таких випадках інформація набуває емоційного забарвлення та має маніпулятивний характер [16].

До основних елементів дезінформації та маніпулятивного впливу у ЗМІ наукові джерела відносять:

- 1) Клікбейт (заголовки або зображення, що перебільшують або вводять в оману, щоб привернути увагу).

- 2) Пропаганда (спрямоване поширення інформації або ідей, щоб досягти певної мети, зазвичай політичної).
- 3) Фейк (підроблені новини з неправдивими відомостями).
- 4) Упереджені новини (матеріали, що підлаштовані під певні переконання чи стереотипи читачів, а не відображають реальну картину).
- 5) Джинса (новини, створені чи поширені під впливом зацікавлених осіб або організацій для формування конкретних поглядів).
- 6) Сатира (фальшиві новини, створені для жартів або пародії) [32].

Важливим чинником впливу ЗМІ на громадську думку стали соціальні платформи. Facebook, Twitter, Instagram, YouTube та інші трансформували медіа-простір, зробивши його більш відкритим і швидкодіючим. Проте це також призвело до зниження контролю над точністю та неупередженістю інформації. До того ж, алгоритми соціальних мереж сприяють посиленню ефекту інформаційних бульбашок, де поширюються упереджені або необ'єктивні новини [16].

У контексті вивчення впливу ЗМІ на свідомість людей варто згадати теорію порядку денного, або «agenda setting». Ця соціокомунікаційна теорія пояснює, що медіа формують новини й проблеми таким чином, щоб фокусувати увагу аудиторії на певних (не завжди найактуальніших) питаннях, створюючи штучний інформаційний порядок денний. Теорію вперше запропонували М. Мак-Комбс і Д. Шоу у 1968 році.

Її витоки можна простежити в працях В. Ліппманна, Б. Коена та Е. Толмана, які наголошували, що медіа часто яскравіше висвітлюють менш значущі події, ніж ті, що мають справжнє суспільне значення. Це призводить до формування викривленого порядку пріоритетів у свідомості громадськості. Дослідження Мак-Комбса і Шоу 1968 року показало, що ЗМІ висвітлюють теми різної важливості з однаковою інтенсивністю, завдяки чому навіть питання, далекі від реальних потреб аудиторії, набувають суспільного резонансу [58].

Співавтор теорії порядку денного М. Мак-Комбс зазначив, що суспільство використовує акцентовані ЗМІ новини для структурування своїх поглядів,

оцінки важливості різних проблем і визначення пріоритетів серед них. Згодом такі новини стають найпоширенішими та найважливішими темами для громадськості. Таким чином, порядок висвітлення новин починає відображати сприйняття реальності самим суспільством. Інакше кажучи, медіа формують суспільний порядок денний, підкреслюючи, на що варто звертати увагу, які питання стимулюють роздуми та можуть спонукати до дій. Це є початковою стадією формування громадської думки [33].

Теорія порядку денного найчастіше застосовується у політичній та соціальній журналістиці. Її прихильники, зокрема Дж. Дірінг і Е. Роджерс, відзначають, що вона дає змогу розкрити ключові механізми формування громадської обізнаності та оцінок, а також боротьбу за увагу між політичними партіями, лідерами, публічними особами та іншими учасниками процесу. Водночас критики теорії стверджують, що ЗМІ можуть приділяти однакову увагу темам різного рівня важливості, не впливаючи суттєво на загальне світосприйняття. Крім того, за теорією критикують обмеженість підходу, недостатній акцент на інших факторах, що формують порядок денний, а також ігнорування різниці між аудиторіями та інших важливих аспектів.

1.3. Правовий аспект боротьби з дискримінацією

Дискримінація є порушенням прав людини. В розділах 1.1 та 1.2 були висвітлені основні аспекти цього явища. У подальшому розглянемо правовий аспект дискримінації. Юридична боротьба з дискримінацією включає комплекс заходів і низку дій, спрямованих на забезпечення рівності та притягнення винних до відповідальності.

Як було зазначено в розділі 1.1, сексизм може проявлятися у різних формах. Слід додати, що дискримінація спостерігається у таких сферах, як праця, освіта, охорона здоров'я, а також за ознаками національності, статі, раси, кольору шкіри, релігії, соціального статусу та інших факторів.

У міжнародній практиці існують різноманітні договори та конвенції, що регулюють питання дискримінації, зокрема Загальна декларація прав людини,

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Конвенція про права осіб з інвалідністю та інші.

Загальна декларація прав людини, що набула чинності у 1948 році, виступає як орієнтир, до якого мають прагнути всі держави та народи. Вона закликає кожну людину та суспільні інституції враховувати положення про рівноправність осіб незалежно від країни походження, сприяти поширенню знань про ці права через освіту та забезпечувати їх дотримання. Реалізація цих завдань має відбуватися через національні та міжнародні ініціативи, спрямовані на загальне і ефективне визнання й захист прав людини як у державах-членах ООН, так і в їхніх територіальних підпорядкуваннях [12].

У Міжнародному пакті про громадянські і політичні права, ратифікованому у 1973 році, зазначається, що держави-учасниці повинні керуватися принципами, закріпленими у Статуті ООН, відповідно до яких кожна людина має право на визнання гідності, рівність і невід'ємність прав людини є фундаментальними основами свободи, справедливості та загального миру. Відповідно до положень Загальної декларації прав людини, кожна особа може користуватися громадянськими й політичними свободами та бути захищеною від страху й нестачі, що стає можливим лише за умов створення соціально-економічних і культурних передумов для повної реалізації прав людини у всіх сферах життя. Згідно зі Статутом ООН, держави зобов'язані сприяти всебічному дотриманню та поширенню поваги до прав і свобод людини. У цьому правовому документі також підкреслюється, що кожна особа, як невід'ємний учасник суспільного життя, несе відповідальність перед іншими членами суспільства та має сприяти зміцненню правопорядку шляхом дотримання й захисту прав і свобод, проголошених у Пакті [37].

Правова система також керується Міжнародною конвенцією про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (чинна редакція від 1994 року). У цьому документі зазначається, що держави-учасниці Конвенції зобов'язуються співпрацювати з Організацією Об'єднаних Націй для сприяння загальному

визнанню та дотриманню прав і свобод людини незалежно від статі, раси, мови, релігії та інших ознак.

Крім того, завдяки Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1999 року) регулюються питання рівності і свободи у правах без огляду на вік, стать та інші фактори. Вона забезпечує рівноправне ставлення жінок і чоловіків у сферах громадянських, економічних, культурних, політичних і соціальних прав, наголошуючи на тому, що для досягнення повної рівності необхідно змінити традиційні ролі як чоловіків, так і жінок у суспільстві та сім'ї [27].

Щодо людей з інклюзивністю діє Конвенція про права осіб з інвалідністю (чинна з 13.12.2006, в Україні — з 06.03.2010). У документі зазначено, що «інвалідність — це поняття, яке розвивається, і що інвалідність виникає в результаті взаємодії між людьми з порушеннями здоров'я та бар'єрами у суспільному та фізичному середовищі, які перешкоджають їх повній та ефективній участі у житті суспільства на рівні з іншими» [28]. Відповідно до Конвенції, особи з порушеннями здоров'я мають право на захист від приниження, порушення гідності та дискримінації.

В українському законодавстві стаття 24 встановлює, що всі громадяни країни, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, політичних, релігійних чи інших переконань, є рівними перед законом у своїх конституційних правах [29].

У 2014 році в Україні набув чинності Закон «Про засади запобігання та протидії дискримінації», який закріплює принцип недискримінації на законодавчому рівні, визначає заходи для запобігання та боротьби з дискримінацією, забороняє дискримінаційні дії та передбачає проведення експертиз у відповідних питаннях [15].

З 2023 року в Україні діє Закон «Про медіа», що встановлює обмеження на поширення інформації, зокрема забороняє висловлювання, які можуть підбурювати до дискримінації або утисків щодо окремих осіб чи груп за етнічним, соціальним походженням, громадянством, національністю, расою, релігією, віком, статтю, сексуальною орієнтацією та іншими ознаками.

Національна рада з питань телебачення і радіомовлення України має повноваження застосовувати санкції, включно з позбавленням ліцензії мовника, у випадках поширення дискримінаційної інформації [47, с.10].

Закон України «Про державну службу» встановлює базові принципи діяльності державних службовців, серед яких — дотримання законності, верховенства права та заборона дискримінації, зокрема під час прийняття на державну службу [47, с.10].

Закон України «Про адміністративні послуги» передбачає, що державна політика у сфері надання адміністративних послуг має ґрунтуватися на принципах верховенства права, рівності перед законом, справедливості та неупередженості [47, с.10].

Закон України «Про протидію поширенню хвороб, спричинених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), а також про правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ» регулює питання, пов'язані із недопущенням дискримінації осіб із цим захворюванням.

Кодекс законів про працю України, що набирає чинності з 2025 року, визначає юридичні норми щодо запобігання дискримінації у робочому середовищі [30].

Кожен із законів передбачає відповідальність за порушення їх положень, проте в українському законодавстві відсутнє чітке визначення злочинів на основі ненависті. До таких злочинів відносяться будь-які правопорушення, зокрема проти життя, здоров'я чи приватної власності, якщо вони скоєні через реальний або уявний зв'язок потерпілого з певною спільнотою. Ці спільноти об'єднані спільними ознаками, такими як раса, етнічне або національне походження, мова, колір шкіри, релігія, стать, вік, психічні або фізичні особливості, сексуальна орієнтація тощо. Злочинець, вчиняючи подібні дії, проявляє ворожість не лише до конкретної особи, а й до всієї групи, яку вона представляє.

Про ознаки такого злочину зазначається у роботі В. Березняк, А. Демичева, Р. Каторкін, В. Мороз (Див. рис.1.2)

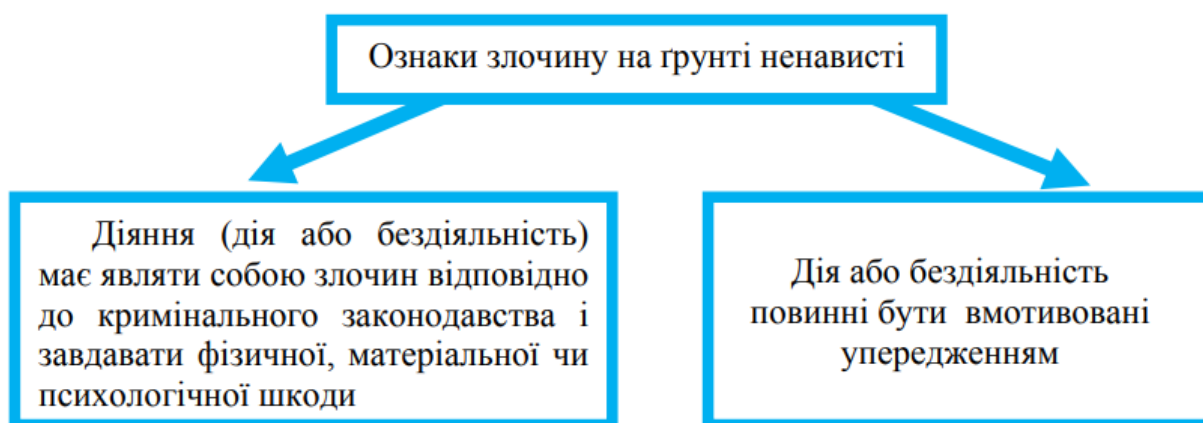

Рисунок 1.2 – Ознаки злочину на ґрунті ненависті [3, с.50]

Дослідники вважають – це кінцевою формою дискримінаційних дій. Також зазначається про наслідки дискримінації як для особи, так і соціуму (Див. табл. 1.3)

Таблиця 1.3. Наслідки для особи та соціуму [3, с.50]

Для особи	Для соціуму
Острах подібних дискримінаційних дій;	Відчуття страху у представників тієї ж спільноти, що й жертва;
Усамітнення жертви та негативний вплив на її родину;	Послаблення довіри окремих груп до поліції або інших органів через їхню неефективність у захисті;
Ризик повторного травмування через упереджене ставлення з боку медиків, поліції тощо.	Збільшення кількості злочинів у суспільстві;
	Розбіжності і соціальна напруга.

Висновки до розділу 1.

Сексизм і його прояви формувалися протягом століть та проявляються у різних формах. В актуальних джерелах визначення сексизму розкриваються по-різному, зокрема у словнику подається визначення, що це певні установи людей згідно зі статтю особи. Сексизм може бути як відкритим – образи, так і прихованим – нав'язування думок щодо ролей у суспільстві згідно з гендером, тобто гендерні стереотипи: чоловіки сильні, жінки слабкі; чоловіки – правителі, жінки – піддані тощо. Події протягом історичного періоду сексизму свідчить про те, що це складне соціальне явище, яке еволюціонувало протягом часу, але й досі впливає на сучасний світ. Попри досягнутий прогрес у сфері гендерної рівності, подолання дискримінації та розвиток гендерної освіти залишаються важливими завданнями. Чимало проблем досі не вирішено, тому це питання потребує подальших законодавчих змін, суспільних реформ та активної боротьби за рівні права.

Засоби масової інформації (ЗМІ) також висвітлюють різні проблеми, сексизм – не виключення. Науковці по-різному класифікують роль ЗМІ у сьогоденні. За Н. Мороз є такі функції, як пізнавальна, інформативна у діях влади, ідеологічна, редагувальна, оцінювальна. Кожна з них задовольняє інформаційні потреби громадян, показує об'єктивну інформацію, формує суспільну думку тощо. Крім цього, ще й створюється фреймінг, тобто створюються рамки сприйняття завдяки акцентуванню на різних аспектах. У сьогоденні інформаційний простір знаходиться під впливом соціальних платформ *Facebook, Twitter, Instagram, YouTube*, які важко проконтролювати на наявність об'єктивності.

У законодавчих нормативах є закони, які регулюють відповідальність щодо дискримінації, але це питання ще потребує удосконалення.

2. ПРОЯВ СЕКСИЗМУ У МЕДІА-ІНДУСТРІЇ

2.1. Пряма дискримінація у засобах масової інформації

Прояви сексизму в суспільстві та медіа часто виявляються через дискримінаційні дії. Спершу варто з'ясувати значення терміну «дискримінація».

Слово «дискримінація» походить від латинського «discriminatio», що означає розрізнення, поділ, відокремлення.

В. Березняк, Р. Каторкін та інші дослідники зазначають, що визначити поняття дискримінації є непростим завданням. Вони пояснюють це кількома факторами:

- 1) дискримінація є багатозначним явищем, яке розглядається з різних наукових перспектив;
- 2) зазвичай дискримінацію пов'язують із порушенням принципу рівності, проте сама концепція рівності є складною та предметом дискусій;
- 3) критерії дискримінації змінюються, можуть бути суперечливими та не завжди мають чітке обґрунтування;
- 4) не кожен випадок нерівності слід трактувати як дискримінацію, оскільки закон у деяких випадках передбачає пільги для певних груп осіб [3, с. 6].

Водночас у науковців існують різні визначення дискримінації: «Дискримінацією може вважатися нерівність, що базується на характеристиках особи чи групи, таких як вік, стать, рівень доходу, релігія, колір шкіри, стан здоров'я тощо. Юридична енциклопедія розглядає дискримінацію як обмеження або позбавлення прав певних фізичних або юридичних осіб. У свою чергу, Юридичний словник Блека визначає дискримінацію як надання необґрунтованих привілеїв певній групі, вибраній із загальної маси людей, які мають рівне право на ці привілеї» [3, с. 6].

Наукові джерела також подають таке визначення терміну: дискримінація — це ситуація, коли особа або група осіб зазнає обмежень у визнанні, здійсненні чи користуванні своїми правами і свободами через певні ознаки, зокрема расу, колір шкіри, політичні чи релігійні переконання, стать, вік, інвалідність, етнічне

та соціальне походження, сімейний або майновий стан, місце проживання, громадянство чи самоідентифікацію [17].

У розділі 1.3 було розглянуто юридичний аспект порушення норм. Наразі нагадаємо, що в Україні відповідальність за прояви дискримінації, зокрема у медіа, регулюється низкою державних нормативних актів, законів, конвенцій, хартій і кодексів, серед яких:

- 1) Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», у якому зазначено, що «Відповідно до Конституції України, загальновизнаних принципів і норм міжнародного права та міжнародних договорів України всі особи, незалежно від їхніх певних ознак, мають рівні права і свободи, а також рівні можливості для їх реалізації» [15].
- 2) Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», який передбачає, що органи виконавчої влади та місцевого самоврядування зобов'язані гарантувати рівні права та можливості для жінок і чоловіків, протидіяти насильству за ознакою статі, а також здійснювати просвітницьку діяльність у сфері гендерної рівності та запобігання дискримінації [14].
- 3) Стаття 24 Конституції України, яка гарантує рівність усім громадянам у конституційних правах і свободах та рівність перед законом, забороняючи будь-які привілеї чи обмеження за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних чи інших переконань, статі, етнічного чи соціального походження, майнового стану, місця проживання, мови або інших характеристик [29].
- 4) Цивільний кодекс України;
- 5) Сімейний кодекс України.

В українському законодавстві запобігання дискримінації базується на принципі абсолютної недискримінації, який не допускає винятків і не залежить від конкретних ознак дискримінації. Цей принцип передбачає:

- 1) забезпечення рівних прав і свобод для всіх індивідів і груп;
- 2) гарантію рівності кожного перед законом;
- 3) дотримання поваги до гідності кожної людини;
- 4) створення рівних можливостей для всіх осіб та груп [15].

Оскільки дискримінація може тягнути за собою цивільну, адміністративну, а іноді й кримінальну відповідальність, її форми та ознаки чітко визначені в українському законодавстві. Зокрема, у законі «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» виділяють такі форми дискримінації:

- 1) Пряма дискримінація — це випадок, коли до особи чи групи ставляться гірше через певні характеристики.
- 2) Непряма дискримінація — ситуація, коли формально нейтральні закони або правила фактично ставлять окремих осіб чи групи у менш вигідне становище порівняно з іншими, якщо такі норми не мають обґрунтованої правомірної мети, що вимагає відповідних і необхідних заходів для її досягнення [13].
- 3) Підбурювання до дискримінації — це інструкції, вказівки або заклики, які спонукають до дискримінації окремих осіб чи груп [15].
- 4) Пособництво у дискримінації — умисне сприяння діям або бездіяльності, що призводять до виникнення або підтримки дискримінації [13].
- 5) Утиск — небажана поведінка щодо особи або групи, спрямована на пониження їхньої гідності за певними ознаками або створення ворожої, образливої чи принизливої атмосфери [15].

Щодо ознак дискримінації, українське законодавство виділяє такі характеристики:

- 1) Виділення особи чи групи за расовою приналежністю, кольором шкіри, політичними, релігійними або іншими переконаннями, статтю, віком, інвалідністю, етнічним чи соціальним походженням, сімейним і майновим статусом, місцем проживання, громадянством або самоідентифікацією.

- 2) Обмеження прав і свобод особи чи групи у будь-якій формі, що перешкоджає їх визнанню, реалізації або користуванню.
- 3) Введення обмежень без законних підстав, обґрунтованої мети та необхідних способів її досягнення [15].

Що стосується прямої дискримінації, то сучасні джерела визначають її так:

- 1) вона виникає, коли до людини ставляться гірше, ніж до інших у подібних умовах;
- 2) це ставлення базується на наявності у особи певних захищених законом характеристик [10, с.10].

У реальному житті пряма дискримінація може проявлятися, наприклад, коли викладачка ставить студенту нижчу оцінку через його ромське етнічне походження, хоча інші студенти з таким самим рівнем виконання роботи отримують вищі бали. Така ситуація є прикладом прямої дискримінації [10, с.10].

В. Березняк, Р. Каторкін та інші зазначають, що кожна людина має певний набір рис, від яких важко або неможливо позбутися чи змінити. Ці риси можуть бути як природного, так і соціального характеру, і всі вони можуть стати підставою для нерівного ставлення, а отже — і для дискримінації [3, с.8].

Водночас, у частині 3 статті 6 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» зазначається, що дискримінацією не вважаються дії, які не обмежують права і свободи інших осіб, не створюють перешкод для їх реалізації та не надають необґрунтованих переваг певним особам чи групам за визначеними ознаками. До таких дій належать:

- 1) спеціальні заходи державного захисту для окремих категорій осіб, які цього потребують;
- 2) організація і проведення заходів, спрямованих на збереження ідентичності певних груп осіб, якщо це є необхідним;

- 3) надання пільг і компенсацій окремим групам осіб відповідно до чинного законодавства;
- 4) спеціальні вимоги, передбачені законом, щодо реалізації прав окремих осіб або груп [15].

З 18 по 24 жовтня 2021 року Інститут масової інформації за замовленням Центру прав людини ZMINA провів медіамоніторинг під назвою «Як медіа висвітлюють права людини у новинах». Метою дослідження було з'ясувати, чи дотримуються ЗМІ журналістських стандартів, коректно використовують термінологію, які джерела залучають для перевірки інформації, а також чи уникають мови ворожнечі в своїх матеріалах. У межах моніторингу експерти Інституту проаналізували всі новинні публікації, опубліковані протягом цього періоду на сайтах дев'яти найбільших телеканалів та десяти найпопулярніших онлайн-ЗМІ. Загалом було вивчено 463 матеріали таких телеканалів, як «Гордон», «Еспресо», Перший незалежний, «Подробности.Інтер», Суспільне, «Україна 24», «Факти.ІСТV», 1+1 (ТСН), 5 канал, 24 канал, а також онлайн-видань «Обозреватель», «Українська правда», «Кореспондент», «Політека», РБК-Україна, «Цензор», НВ, УНІАН та «Вести».

Директорка Інституту масової інформації Олена Романюк під час презентації результатів наголосила, що аналіз матеріалів здійснювався за чотирма ключовими напрямками: право на свободу і особисту недоторканність, презумпція невинуватості, заборона дискримінації, а також свобода думки, совісті і релігії.

Вона повідомила, що в ході моніторингу було виявлено численні порушення журналістських стандартів та вимог чинного законодавства. Олена Романюк відзначила, що деякі аспекти дослідження її здивували: «Спершу ми вважали, що поняття «права людини» для ЗМІ — це досить узагальнене поняття без особливих відмінностей. Проте отримані результати вразили, хоча ми охопили лише чотири напрямки прав людини. При цьому рівень дотримання журналістських стандартів у матеріалах, пов'язаних із правами людини,

виявився гіршим, ніж у новинах, що стосуються політики, економіки та інших тем» [48].

Проаналізувавши результати медіамоніторингу, можна виділити конкретні відсоткові показники порушень норм у матеріалах. Одним із ключових аспектів дискримінації стало порушення презумпції невинуватості. З усіх матеріалів 9% (43 публікації) стосувалися новин, у яких необхідно було дотримуватися норм презумпції невинуватості. Для зручності ці 43 публікації приймаються за 100%. Серед них виявлено, що:

- 1) 27,9% матеріалів порушували принцип презумпції невинуватості;
- 2) 18,6% публікацій подавали людину винною до офіційного судового рішення;
- 3) 42% матеріалів не розділяли факти та суб'єктивні оцінки авторів;
- 4) 67% публікацій мали негативне емоційне забарвлення, 21% — нейтральне, і лише 12% — позитивне.

Рівень дотримання стандартів журналістики і недискримінації у висвітленні новин досліджуваної теми продемонстровано на рисунку (Див.рис.2.1):

Рисунок 2.1 – Рівень дотримання стандартів журналістики і недискримінації у висвітленні новин

Наступною темою, пов'язаною з дискримінацією осіб чи груп, яку було проаналізовано, є право на свободу та особисту недоторканність. З усіх матеріалів 20% (92 публікації) стосувалися новин, де потрібно дотримуватися норм презумпції невинуватості. Для точності розрахунків ці 92 публікації вважаються 100%. Серед них:

- 1) 3,2% проаналізованих матеріалів було виявлено прояви мови ворожнечі;
- 2) 30,4% матеріалів не відповідали журналістським стандартам, що стосуються права на свободу слова та особисту недоторканність;
- 3) 15% публікацій мали негативне емоційне забарвлення;
- 4) 52% — нейтральне;
- 5) 33% — позитивне.

Рівень дотримання стандартів журналістики і недискримінації у висвітленні новин досліджуваної теми продемонстровано на рисунку (Див.рис. 2.2):

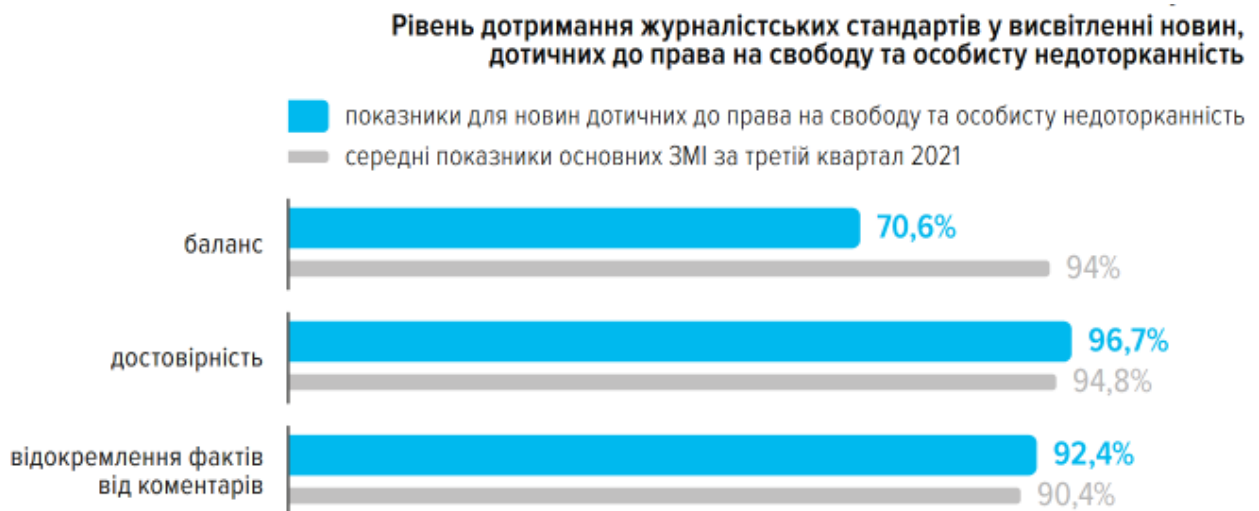

Рисунок 2.2— Рівень дотримання стандартів журналістики і недискримінації у висвітленні новин

Одним із ключових аспектів моніторингу, який безпосередньо пов'язаний із темою нашого дослідження, є пункт, що стосується заборони дискримінації.

Загалом 43% матеріалів (215 публікацій) містили дискримінаційні висловлювання. Для точності розрахунків ці 215 публікацій, що охоплюють цю тематику, надалі вважатимемо за 100%. Серед них:

- 1) 22% проаналізованих матеріалів містилися дискримінаційні висловлювання щодо жінок за ознакою статі;
- 2) 12% матеріалів містили дискримінаційні заяви стосовно осіб з нерегульованим правовим статусом перебування в Україні;
- 3) 5% матеріалів містили дискримінаційні твердження за різними ознаками, зокрема щодо ромів, трансгендерних людей, безпритульних та осіб у стані алкогольного сп'яніння;
- 4) 3% матеріалів містили дискримінацію за віковою ознакою;
- 5) 1% матеріалів містили дискримінаційні заяви, пов'язані з правом на свободу висловлення думки щодо стану власного здоров'я.

Щодо матеріалів, які стосувалися порушення права на свободу переконань і віросповідання, можна навести такі статистичні дані: 8% від загальної кількості публікацій (тобто 38 статей) були присвячені темі свободи думки та релігії. Для подальшого аналізу ці 38 публікацій вважаються за 100%. Серед них:

- 1) У жодній із проаналізованих публікацій не зафіксовано порушень права на свободу совісті;
- 2) У 34,3% матеріалів було порушено журналістський стандарт достовірності поданої інформації;
- 3) 2,5% публікацій мали негативне емоційне забарвлення;
- 4) 45% — були нейтральними;
- 5) 52,5% — позитивними [48].

Звернімо увагу, що дослідження проводилося восени 2021 року, тобто ще до початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Із початком активної фази війни українські медіа перейшли до дотримання принципів воєнної журналістики, що суттєво вплинуло на зміст публікацій, рівень виявів дискримінації та тематику, яка висвітлюється у ЗМІ. Водночас упродовж періоду

повномасштабної війни аналогічних досліджень щодо дотримання журналістських стандартів та недискримінації не проводилося, тож наразі неможливо об'єктивно порівняти зміни, що відбулися за ці чотири роки.

Також одним з прикладів дискримінації, а точніше – *бодішеймінг*¹, у 2023 році вийшла стаття ЗМІ «*Главред*», де дискримінації піддалась Марія Полякова (доньки співачки Олі Полякової) (Див.додаток 1). У матеріалі був розбір тіла, фігури та власне ставлення редактора до зовнішності дівчини. На цю статтю О. Полякова швидко відреагувала та заявила, що подасть позов до суду. «*Главред*» видалив статтю.

2.2. Прихована дискримінація у медіа

Медіа – вагомий чинник, який формує суспільну думку, створює провідні норми та цінності людства. Навіть у *XXI столітті*, коли дискримінація регулюється правовими нормами, про які ми зазначили у *розділі 1.3 та 2.1*, як пряма, так і прихована дискримінація. Порівняємо їх у таблиці (Див.табл.2.1).

Таблиця 2.1. Характеристики прямої та непрямой дискримінацій

Пряма дискримінація	Прихована дискримінація
Завжди вчиняється свідомо	Не завжди вчиняється свідомо
Важче довести, що це дискримінація	Легше довести, що це дискримінація
Порушує права особи (осіб)	Порушує права особи (осіб)

Отже, з таблиці видно, що спільним у двох варіантах є порушення прав осіб.

І. Федорович звертає увагу на приховану дискримінацію, підкреслюючи, що непряма дискримінація виникає тоді, коли за однакових умов або правил для всіх, окрема особа чи група осіб опиняється у менш вигідному становищі через певні характеристики [48].

¹ Бодішеймінг – це негативне висловлювання щодо вигляду тіла людини.

Згідно з інформацією з онлайн-джерел, непряма дискримінація виникає тоді, коли на перший погляд нейтральні правила, вимоги або практики, які застосовуються до всіх однаково, фактично створюють несприятливі умови для окремих соціальних груп через їхні особливі, захищені законом характеристики. Така ситуація вважається дискримінаційною, якщо зазначені положення не є обґрунтовано необхідними для досягнення законної мети.

Прихована дискримінація найчастіше проявляється в повсякденному житті: наприклад, у гірших умовах праці для людей певної статі, раси, віросповідання чи віку, або ж у школі, коли вчитель надає перевагу окремим учням, демонструючи упереджене ставлення до інших. У медіа така форма дискримінації може виявлятися через нав'язування стереотипів, замовчування тем, використання пасивної лексики, візуальні маніпуляції та тенденційну експертність.

О. Блинова у своїх дослідженнях зазначає, що стереотипи є невід'ємною частиною повсякденної свідомості, оскільки вбирають у себе накопичений колективний досвід, який засвоюється людиною під час соціалізації — через навчання та спілкування з оточенням. Стереотипи виконують роль своєрідних когнітивних схем, що допомагають спрощено сприймати реальність, сприяють швидкій орієнтації в соціальному середовищі та суттєво впливають на формування поведінкових моделей особистості [4, с. 81]. Аналізуючи сучасні джерела, можна зробити висновок, що непряма стереотипізація найчастіше проявляється у підкресленні негативних якостей осіб, які належать до певних соціальних або демографічних груп, наприклад, за ознакою віку, статі чи іншими характеристиками. Також у джерелах зазначено такий приклад непрямой дискримінації: «<...> жінка-мусульманка з інвалідністю може водночас зазнати дискримінації через свою стать, релігійні переконання та наявність інвалідності» [10, с.11].

У сфері медіа прихована дискримінація може проявлятися через іронічні висловлювання, жарти, принизливі коментарі, замовчування, використання

пасивної мови у рекламі, відео, кіно- та телепродукції, коли один персонаж демонструє зневажливе ставлення до іншого з метою приниження.

Також маніпуляція візуальними образами може полягати в розповсюдженні друкованих чи візуальних матеріалів (наприклад, постерів або календарів із зображенням оголених жінок, розміщених у робочому просторі, зокрема в кабінеті викладача) [10, с.12].

Хоча професійні журналісти мають дотримуватись положень Кодексу журналістської етики, зокрема щодо недопущення дискримінації, подібні прояви все ще мають місце у сучасному медіапросторі.

Дослідники наводять такі приклади прихованої дискримінації, як герої мультфільму «Алладін», що вийшов 1992 року. У сюжеті показано хороших героїв зі світлою шкірою – Алладін, Жасмін, султан. А лиходій Джафар – темношкірий. Мультфільм «Рататуй» побудований на загальноприйнятому стереотипі про Францію: Ейфелева вежа, червоне вино, а також поведінці самих французів: «чоловік наводить на жінку пістолет, а за секунду вони пристрасно цілуються» [11]. У кінофільмі «Сім'янин» та «Nine Lives» («Дев'ять життів») стереотипно подається саме життя чоловіка, який не може поєднувати і кар'єру, і сім'ю, хоча у реальному житті є чимало бізнесменів, які балансують ці дві сфери, зокрема *Ілон Маск*². У кіносюжетах закладається й стереотип, що під водою люди можуть гарно бачити, як це було у «Гаррі Поттері», але насправді це не так, а окрім цього ще й небезпечно для здоров'я. Режисери кіно заклали й образи жінок. За їхньою думкою, дівчата не мають виглядати привабливо, з вкладеним волоссям під час будь-яких подій, як ось у фільмі «Кінг Конг» або мультиплікаційному фільмі «Черепашки-ніндзя». Також прослідковується лінія, що жінки – слабкі та їх роблять красивими та успішними чоловіки, як-от це було у мультфільму «Попелюшка».

У рекламі науковці, журналісти та фахівці відзначають такі стереотипи, як жінки – це про домашній затишок і прибирання, тому вони є головними образами у рекламі порошку. А чоловіки – це більше про алкоголь, тому з пивом ми не

---

² Ілон Маск – винахідник, підприємець, мільярдер, інвестор.

побачимо жінку. Крім цього, у 2023 році бренд одягу Cher`17 представляє рекламу, де показано стереотипне бачення, що успішна жінка – та, що вийшла заміж за статного чоловіка [41].

24 лютого 2022 року змінило всі сфери діяльності людей. Але, проаналізувавши рекламу до цього часу, то щодо образу українців та українських продуктів рекламні кампанії створювали певну стереотипізацію, наприклад, в українських костюмах ходять літні люди з села. Щодо цього висловлює думку О. Шиприкевич: « <...> у вишиванки одягнені переважно літні люди, завжди вказується на їхнє сільське походження, наголошується на відірваності молодшого й старшого поколінь. Тут проявляються нав'язані й закоренілі стереотипи масової свідомості. Це передусім стереотип несучасності, архаїчності української культури <...>» [55, с.95]. Щодо самої України, то бренди також змогли вибудувати стереотипи, наприклад, пиво «Львівське» – про довготривалі традиції про це говорить і їхній слоган ««Львівське» – відчуй смак легенди» [55, с.97].

Висновки до розділу 2.

Сексизм у суспільстві та медіа є проявом дискримінації, тобто нерівного ставлення до осіб за певними ознаками. Поняття дискримінації походить від латинського *discriminatio* – «розрізнення», «відокремлення». Термін є складним для однозначного визначення через багатозначність і міждисциплінарний підхід; зв'язок із неоднозначним поняттям рівності; змінні й суперечливі критерії; не кожна нерівність є дискримінацією (існують законні винятки).

Принцип недискримінації в Україні є абсолютним — не допускає винятків і поширюється на всі ознаки. Його складові: 1) рівні права і свободи для всіх; 2) рівність перед законом; 3) повага до гідності; 4) рівні можливості.

Види дискримінації, визначені законодавством: 1) пряма дискримінація — менш сприятливе ставлення через певні ознаки; 2) непряма дискримінація — нейтральні на вигляд норми фактично ставлять у гірше становище; 3) підбурювання до дискримінації — заклики або інструкції до дискримінаційних

дій; 4) особництво у дискримінації — свідоме сприяння дискримінаційним діям або бездіяльності; 5) утиск — принизлива, ворожа чи образлива поведінка, що зачіпає гідність. Відповідальність за дискримінацію може бути цивільною, адміністративною або кримінальною.

Прихована (непряма) дискримінація — це ситуація, коли загальні правила чи умови застосовуються до всіх, але фактично ставлять окремих осіб у гірше становище через їхні захищені ознаки (стать, вік, раса, релігія тощо). Така дискримінація: не є очевидною; часто маскується під «нейтральність»; не є правомірною, якщо не обґрунтована об'єктивною потребою. Приклади прихованої дискримінації: у житті — гірші умови праці для жінок, учительська упередженість до учнів. У медіа — стереотипи, замовчування, візуальна маніпуляція, пасивна мова, вибіркова подача експертів.

Стереотипи — це спрощені уявлення, що формуються в процесі соціалізації та впливають на поведінку людини. Вони допомагають швидко орієнтуватися у соціумі, але можуть призводити до непрямой дискримінації, особливо в медіа.

Прихована дискримінація через стереотипізацію в медіа проявляється у: мовчазному ігноруванні, жартах, пасивній мові, коментарях; маніпуляціях візуальними образами (наприклад, сексистські плакати); прикладах зі ЗМІ та кіно, де: негативні персонажі мають темну шкіру («Алладін»); стереотипи про культуру (Франція в «Рататуй»); спрощене подання гендерних ролей («Попелюшка», «Кінг Конг», «Сім'янин»). Журналісти мають дотримуватися етики й уникати дискримінації, однак на практиці це порушується.

3. ПОДОЛАННЯ СЕКСИЗМУ У МЕДІА

3.1. Рекомендаційний матеріал для подолання сексизму у засобах масової інформації та підвищення етичних стандартів у медіа.

У розділах 1-2 було висвітлено, що таке **сексизм**, його характеристика та покарання за це. Зазначимо лише термінологію **сексизму**: «Сексизм — це дискримінація через стать. Тобто упереджене ставлення до різних за гендером людей» [2].

Нині все більше дослідників, журналістів і установ почали досліджувати питання **сексизму** та долучатися до рекомендацій і впровадження гендерної рівності у різних сферах, зокрема у медіа.

Для того, щоб розробити власні рекомендації, ми опрацювали низку вже створених матеріалів, наприклад, Т. Авдеєвої та Л. Кузьменко «Гендерна рівність у медіа: як її впроваджують на рівні ЄС, в країнах союзу та в Україні» [1], Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення «Якою має бути політика гендерної рівності в медіа – презентовано редакційні правила для медіа» [40], Д. Свистухи «Сила — в рівності. Як українські медіа втілюють гендерну політику: досвід «Суспільного» й «Еспресо»» [50], «Політика гендерної рівності в медійному контенті» від Л. Кузьменко [31], П. Акуленко «Тебе недооцінили? Це сексизм? Що це, куди звертатись та як боротися» [2] та інші.

З опрацьованих матеріалів ми виділили основні аспекти, на які варто наголосити у рекомендації, – це розуміння термінології; ретельний збір та аналіз інформації; кодекс журналістської етики; коректна термінологія; перевірка інформації; збалансоване представлення жінок і чоловіків; тиражування стереотипів; рівень відповідальності тощо.

Гендерна дискримінація (сексизм) – це обмеження прав, свобод або привілеїв особи чи групи людей на підставі їхньої статі, незалежно від того, чи є ця ознака реальною або припущеною. Такі обмеження можуть виникати в будь-якій формі, визначеній законом.

Гендер – це сукупність соціальних ролей, моделей поведінки, видів діяльності та характеристик, які суспільство приписує чоловікам і жінкам як відповідні їхній статі.

Один із головних аспектів підготовки журналістського матеріалу – це чітке розуміння всіх термінів, пов'язаних із темою дискримінації.

У контексті **гендеру** існує поняття «**гендерні стереотипи**».

Гендерні стереотипи – це закріплені в уявленні суспільства про чоловіків і жінок, що визначають їхні риси характеру, зовнішність, поведінку та соціальні ролі, формуючи у свідомості стандартне розмежування між «*чоловічим*» і «*жіночим*».

Окрім цього, важливо мати **гендерну обізнаність**.

Гендерно зумовлене насильство – це насильницькі дії, спрямовані на осіб через їхню стать або через усталені в суспільстві звичаї та традиції (стереотипні уявлення про соціальні ролі, обов'язки та положення жінок і чоловіків), або дії, які переважно торкаються представників певної статі.

Необхідно усвідомлювати, що навіть у *XXI столітті* існують прояви сексизму, а також випадки сексуального насильства, пов'язаного з конфліктами (*СНПК*).

Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом (СНПК) – це різноманітні форми сексуального насильства, які представимо на рисунку (*Див.рис. 2*). Ці дії безпосередньо чи опосередковано пов'язані з військовим конфліктом. Такі злочини скоюються проти осіб як жіночої, так і чоловічої статі. **СНПК** набуло поширення в Україні на фоні повномасштабного вторгнення Росії.

Рисунок 3.1 – Форми сексуального насильства

Наступне правило – ретельний збір та аналіз інформації. Це означає, що журналіст має глибоко зануритися в тему, яку висвітлює, зібрати достовірні статистичні дані, різні думки, погляди та реальні життєві історії, що ілюструють проблему дискримінації. *Важливо пам'ятати: журналістська робота базується на фактах!*

Основне завдання – об'єктивно й справедливо зображати як жінок, так і чоловіків, уникаючи гендерних стереотипів, а також спрощених уявлень про їхні соціальні ролі. Для цього слід розглядати ситуації з різних точок зору, залучаючи думки кількох людей та аналізуючи їх у ширшому контексті.

У засобах масової інформації можна побачити, як журналісти в своїх матеріалах зосереджуються не на самій проблемі дискримінації, а на особі, яка стала її жертвою (приклади можна навести через гендерну дискримінацію).

Це може проявлятися через різні індикатори проблеми та ситуацій.

- 1) Частка історій, що містять стереотипи (сексистські інтерпретації ролей і характеристик жінок та чоловіків у суспільстві);
- 2) Ситуації, що зображають стереотипні уявлення про фемінність /«жіночність» і маскуліність /«мужність», а також традиційні «чоловічі» та «жіночі» ролі, що подають їх як незмінні, виключаючи інші можливі риси та функції для чоловіків і жінок;

- 3) Частка зображень жінок як потерпілих чи жертв, порівняно з чоловіками (наприклад, в контексті злочинів, катастроф тощо);
- 4) Відсоток історій, що демонструють різнобічне зображення чоловіків та жінок, що вказує на зусилля журналістів у боротьбі з гендерними стереотипами.
- 5) Матеріали, у яких використовуються сексистські вислови (що відображають упередженість, дискримінацію або стереотипне ставлення на основі статі чи гендерної ролі), за винятком випадків, коли це є прямими цитатами з джерела з попередженням про неприязний зміст.
- 6) Частка використання фемінітивів при позначенні професій, посад або видів діяльності, що стосуються жінок.

Третє правило: не порушуйте кодекс журналістської етики й не спирайтесь на власні погляди, зберігайте об'єктивність при написанні новин.

Жодним чином не можна висловлювати власні переконання чи погляди!

Журналістам варто розуміти та підвищувати рівень відповідальності:

- 1) Серед журналістів необхідно наголошувати про відповідальність за сексистські матеріали;
- 2) Створювати механізми для скарг і виправлення контенту, який представляє гендерну нерівність;
- 3) Реагувати на критику та виправляти помилки, якщо у матеріалах є сексистський зміст;
- 4) Впроваджувати внутрішні санкції за гендерну дискримінацію.

У Кодексі журналістської етики є положення: **«Поважати право осіб, які пережили дискримінацію, на контроль і автономність»**. Це означає:

- 1) Не можна звертатися до осіб, які пережили дискримінацію, без попереднього погодження;
- 2) Заборонено поширювати інформацію про свідчення потерпілих або свідків таких злочинів, вказуючи їхні імена, місце чи інші подробиці; варто утриматися від проведення інтерв'ю з постраждалою особою, якщо є побоювання, що це може призвести до повторної травматизації. *Замість*

цього, можна провести інтерв'ю з фахівцями, які надають допомогу постраждалим, такими як психологи, юристи або соціальні працівники;

- 3) Інтерв'ю має проводитись лише за умови прямої згоди особи та пояснення всіх потенційних ризиків і наслідків;
- 4) Постраждалим потрібно дати чітко зрозуміти, що вони мають право в будь-який момент припинити взаємодію з журналістами та відмовитися від відповіді на питання;
- 5) Медіа повинні поважати рішення постраждалих осіб і припинити взаємодію, якщо вони цього вимагають.

Наступна рекомендація: слідкуйте за лексикою, яку використовуєте при написанні матеріалу.

Використовуйте неосудливу, коректну мову, щоб були відсутні звинувачення постраждалих у правопорушенні чи злочині, уникайте віктимізації.

До таких слів можна віднести:

- 1) «сам(а) винний/винна»;
- 2) «спровокував/спровокувала»;
- 3) «сам(а) напросився/напросилась»;
- 4) «сам(а) пішов/пішла»;

Використовуйте коректну термінологію та слова:

- 1) «потерпіла» або «людина, яка пережила травматичний досвід»;
- 2) «особа, яка постраждала від насильства» замість «жертва», якщо постраждала від насильства особа вижила;
- 3) використання терміну «потерпіла особа — особа, яка в кримінальному процесі» «постраждала особа — особа, яка зазнала насильства»;
- 4) уникати стереотипних або зневажливих висловлювань щодо жінок та чоловіків;
- 5) використовувати нейтральні формулювання, які підійдуть до будь-якого гендеру там, де це можливо:

робітниці та робітники → працівники

б) вживати фемінітиви, якщо у матеріалі йдеться про посаду жінки, наприклад:

- *продавчиня;*
- *журналістка;*
- *філологиня;*
- *директорка.*

Варто відзначити, що будь-яку інформацію, яка подається, необхідно підтверджувати точними й перевіреними джерелами.

Також необхідно збалансовано представляти жінок і чоловіків, тобто:

- 1) Брати коментарі та спиратися на думки жінок у будь-яких темах, а не лише в сімейних або соціальних запитаннях;
- 2) Не показувати жіночу статтю виключно у ролі об'єкта або другорядної особи;
- 3) Не можна на рівні висвітлювати досягнення чоловіків і жінок.

Крім цього, відмовитися від тиражування стереотипів, сюди належить: не представляти жінок як слабку та емоційну статтю, яка залежить від чоловіка; уникати зображення чоловіків як єдиних носіїв влади та сили; зображати різноманітні ролі, які можуть виконувати як чоловіки, так і жінки.

Рекомендовано корегувати рекламний контент, тобто не використовувати зображення жінок у принизливому, об'єктивізуючому або стереотипному контекстах, наприклад, якщо прибирання, то реклама з **головною героїнею**, а не **героєм**; уникати підкріплення традиційних гендерних ролей через рекламні кампанії.

Журналісту варто пам'ятати, що у матеріалі не слід робити акцент на статі, якщо це не є важливою та змістовно обґрунтованою частиною теми.

Якщо автор розглядає тему домашнього насильства, важливо чітко розрізняти та інформувати аудиторію про різні його форми: *фізичне, сексуальне, психологічне чи економічне насильство*. Також слід прагнути до зменшення

сенсаційності подачі інформації: уникати стереотипних заголовків і не використовувати фотографії чи ілюстрації, які можуть шокувати або травмувати.

Люди можуть зазнавати дискримінації на робочому місці, тому при висвітленні таких випадків важливо перевіряти інформацію про конкретні компанії, якщо є підстави підозрювати порушення.

Засобами перевірки дискримінуючих індикаторів на робочих місцях можуть слугувати (назвемо деякі з них):

- Аналіз робочих місць із виокремленням жінок на керівних посадах як у межах компанії (включаючи профспілки), так і за результатами зовнішнього аудиту щодо гендерної дискримінації;
- Перевірка кадрової документації, що стосується найму працівників, посадових обов'язків, використання відпусток тощо;
- Внутрішній аналіз політики, процедур та умов, що гарантують рівне ставлення до персоналу;
- Зовнішня оцінка політики компанії, її процедур, умов праці та інші аудиторські звіти;
- Проведення опитувань працівників щодо робочої атмосфери;
- Аналіз рівня заробітної плати та кар'єрного зростання з урахуванням статі, раси та інших факторів;
- Політика запобігання сексуальним домаганням і булінгу на робочому місці;
- Кількість поданих скарг та ефективність їх розгляду й вирішення;
- Списки учасників навчальних програм із зазначенням гендерного та расового балансу;
- Інтерв'ю з керівниками та членами профспілок або асоціацій;
- Опитування щодо наявності письмових організаційних політик, етичних кодексів, посібників і гендерно чутливої медіапрактики в компанії;
- Дослідження або записи про наявність у медіакомпанії навчальних програм і семінарів із питань гендерної рівності;

- Гендерно дезагрегований аналіз і моніторинг новин та контенту на основі медіаархівів або незалежних досліджень за участю громадських організацій;
- Використання методу інверсії («правило дзеркала») або зміни ролей для виявлення гендерних стереотипів у матеріалах;
- Звіти про оцінювання та критичний аналіз новинного контенту з боку менеджерів, редакторів, журналістів та інших працівників медіа.

Також як медіа, так й інші установи повинні дбати про освіту та підвищення обізнаності:

- 1) Робити тренінги та воркшопи щодо цієї теми;
- 2) Кожен засіб масової інформації може самостійно розробляти власні редакційні стандарти для уникнення сексизму;
- 3) Співпраця з експертами з гендерної рівності для покращення матеріалів.

Підвищення етичних стандартів у медіа – це важливий крок до покращення інформаційного простору.

I. Принципи правдивості та об'єктивності

- 1) Перед публікацією матеріалу перевіряти всю інформацію у надійних джерелах;
- 2) Відокремлювати думки, коментарі та факти;
- 3) Уникати маніпуляції та спотворення даних.

II. Відповідальність

- 1) Знати та розуміти можливі наслідки за поширення дезінформації;
- 2) У разі виявлення помилок, повідомляти про це аудиторію та виправляти їх;
- 3) Зазначати джерело інформації (якщо це не загрожує безпеці людей);

III. Не застосовувати дискримінаційні судження та мову ворожнечі

- 1) Уникати будь-якого прояву дискримінації;
- 2) Не використовувати ворожу мову;
- 3) Використовувати гендерно-чутливу мову;

- 4) Продумувати матеріал, де висвітлюються соціально важливі й чутливі теми.

IV. Стандарти приватності та конфіденційності

- 1) Особиста інформація людей не може розголошуватися без їхньої згоди;
- 2) Знати правила роботи з матеріалами про неповнолітніх: (не можна фотографувати або знімати дітей без письмової згоди батьків або осіб, які їх замінюють, до 18 років. При публікації матеріалів із зображенням дітей, їхні обличчя та/або особисті дані, які можуть їх ідентифікувати, мають бути приховані).

V. Уникати конфлікту інтересів

- 1) Чесно та зважено показувати можливі конфлікти інтересів;
- 2) Не писати і не публікувати джінсу.

VI. Чутливі теми

- 1) Дотримуватися етичних принципів під час роботи з чутливими темами;
- 2) Не використовувати маніпулятивні твердження у матеріалах.

3.2. Переваги та недоліки ідеї подолання сексизму в медіа

Будь-яка ідея має як переваги, так і недоліки, тому всі матеріали систематично опрацьовуються, удосконалюються та оновлюються відповідно до того часу, в якому працюють фахівці.

Проаналізувавши власні рекомендації, можна виокремити переваги, які представимо у таблиці (*Див.табл.3.1*)

Таблиця 3.1. Переваги рекомендаційного матеріалу

Назва	Характеристика
Чіткість і структурованість	Інформацію в матеріалі поділено на логічні блоки, що спрощує сприйняття та використання інформації.
Практичність	У матеріалі подані конкретні рекомендації, які легко впровадити в роботу засобів масової інформації.

Гендерна чутливість	Сприяє формуванню більш рівноправного інформаційного простору.
Актуальність	Відповідає сучасним суспільним запитам щодо боротьби з дискримінацією.
Можливість адаптації	Редакції можуть самостійно змінювати рекомендації під свої потреби.

Попри те, що є ряд переваг, можна виділити й недоліки (Див. табл.3.2).

Таблиця 3.2 Недоліки рекомендацій (ЯКИХ)

Назва	Характеристика
Редакційна політика	Не всі засоби масової інформації готові впроваджувати такі зміни. Адже у медіа є жовта преса, пропаганда тощо.
Спротив аудиторії	У суспільстві є різні люди, тому не всі позитивно сприймають активне впровадження гендерно-чутливої мови.
Додаткове навчання	Медійникам потрібна спеціальна підготовка та навчання.
Суб'єктивність	Не всі особи можуть погодитися з тлумаченням сексизму та варіантами його подолання.

Висновки до розділу 3.

При створенні рекомендаційного матеріалу важливо опрацювати низку праць, статей і законодавчих актів, щоб визначити прогалини у цьому питанні та представити власні рекомендаційні відомості.

Ми визначили такі важливі положення, як розуміння термінології; ретельний збір та аналіз інформації; кодекс журналістської етики; коректна термінологія; перевірка інформації; збалансоване представлення жінок і чоловіків; тиражування стереотипів; рівень відповідальності тощо. У рекомендаціях запропоновані варіанти для того, щоб медійники не порушували закони та кордони людей у межах їхнього матеріалу.

ВИСНОВКИ

Під час дослідження було висвітлено поняття сексизму та його характеристики в історичному контексті. Сексизм — це упередження, дискримінація або надання переваги за ознакою статі. Він проявляється через настанови, дії та інституції, які знецінюють або обмежують людей через їхню стать. У науковому дискурсі зазначені такі форми прояву, як 1) сімейні стереотипи; 2) гендерна сегрегація у навчанні та професіях; 3) юридичні обмеження прав жінок або чоловіків. Типи сексизму поділяються на: відкритий — пряма дискримінація або образи; прихований — нав'язування «природних» ролей. Небезпека сексизму полягає у гендерній нерівності; перешкоді самовираженню особистості тощо.

У первісному суспільстві відбувався поділ праці між статями, який базувався на фізичних особливостях і потребі виживання: чоловіки займалися полюванням і захистом, жінки — збором, вихованням дітей і веденням побуту. Це був рівноправний розподіл обов'язків, а не домінування.

У період матріархату жінки мали провідну роль у суспільстві (археологічні знахідки — символи родючості й материнства). Під час переходу до патріархату відбулось домінування чоловіків у соціальній і політичній сферах. Чоловікам закріпилися зовнішні функції, жінкам — домашні. Наслідки патріархальної системи полягають у тому, що жінки були маргіналізовані в політиці, релігії, економіці. Проте окремі постаті (Клеопатра, Гіпатія тощо) мали значний вплив. Під час панування Середньовіччя жінки були обмежені в правах, залежні від чоловіків або опікунів. Проте існували винятки (вдови в Англії, ремесла в містах, жіночі монастирі — наука й медицина).

Досліджено, як засоби масової інформації впливають на свідомість людей. ЗМІ — це форма медіа, що поширює інформацію серед широкої аудиторії через різні канали комунікації. Правова основа — право на свободу слова і поширення інформації закріплено в статті 34 Конституції України. Головне завдання ЗМІ — швидке інформування населення про важливі події на всіх рівнях (місцевому,

національному, глобальному). У сьогоденні існують такі типи ЗМІ, як друковані — газети, журнали тощо; електронні: радіо — аудіоформат; телебачення — відеоформат; інтернет-ЗМІ — текст, аудіо, відео через мережу Інтернет (онлайн-видання, блоги, подкасти тощо). Засоби масової інформації відіграють ключову роль у формуванні національної та культурної свідомості, а також ідентичності суспільства. Вони активно передають символи й образи, з якими люди себе ототожнюють або мають ототожнювати. На прикладі сучасної України можна спостерігати, як під час війни через медіа поширюються суспільно значущі наративи та героїзується діяльність представників певних професій, зокрема військових і волонтерів.

Визначено правовий бік боротьби з дискримінацією. У міжнародному праві існують важливі документи, що регулюють питання дискримінації: Загальна декларація прав людини (1948), Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966, ратифікований 1973), а також низка конвенцій (про ліквідацію расової дискримінації, дискримінації щодо жінок, прав осіб з інвалідністю тощо). Загальна декларація прав людини визначає рівноправ'я всіх людей незалежно від країни походження та закликає до поширення знань про права людини й забезпечення їх дотримання на національному й міжнародному рівнях. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права підтверджує, що гідність, рівність і права людини є основою свободи та справедливості. Він зобов'язує держави створювати умови для повної реалізації цих прав і сприяти їх дотриманню, поширенню й захисту.

Є низка міжнародних документів проти дискримінації, зокрема Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (1994);, де зазначається — держави-учасниці зобов'язані сприяти дотриманню прав людини незалежно від раси, статі, мови, релігії тощо; Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979) регулює питання рівних прав для жінок і чоловіків у всіх сферах життя; Конвенція про права осіб з інвалідністю (2006) — інвалідність розглядається як соціальний феномен; важливий захист гідності та рівноправної участі в суспільстві.

У національному законодавстві України також є такі нормативи, як Конституція України (ст. 24): усі громадяни рівні перед законом незалежно від раси, статі, релігії тощо. Закон «Про засади запобігання та протидії дискримінації» (2012): встановлює законодавчі механізми протидії дискримінації. Закон «Про медіа» (2023): забороняє дискримінаційні висловлювання в ЗМІ. Закон «Про державну службу»: забороняє дискримінацію при прийнятті на державну службу. Закон «Про адміністративні послуги»: гарантує рівність і справедливість у доступі до держпослуг. Закон «Про протидію ВІЛ»: забороняє дискримінацію людей, які живуть з ВІЛ. Кодекс законів про працю (2025): містить норми проти дискримінації на робочому місці.

Показано пряму дискримінацію у медіа. Пряма дискримінація — це менш сприятливе ставлення до людини через її особисті характеристики. У 2023 році медіа «Главред» опублікувало статтю з бодішеймінгом щодо Марії Полякової, доньки співачки Олі Полякової. Після публічної критики й наміру матері подати до суду, видання видалило матеріал.

Схарактеризовано приховану дискримінацію у засобах масової інформації. Непряма дискримінація — це випадок, коли нейтральні правила на практиці створюють несправедливі умови для певних груп без об'єктивної потреби. Рекламні кампанії в Україні часто формують стереотипи, зображаючи українців як літніх людей із села у вишиванках, що підкреслює архаїчність культури. Як приклад, пиво «Львівське» використовує образ традиційності у своєму слогані «Відчуй смак легенди».

Створено рекомендаційний матеріал для подолання сексизму у медіа, де вказані основні положення для зменшення та усунення сексизму в медіасвіті.

Виокремлено переваги та недоліки ідеї, які полягають у локальній дії рекомендацій та правил редакцій.

Розроблено рекомендації щодо підвищення етичних стандартів у медіа.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдєєва Т., Кузьменко Л. Гендерна рівність у медіа: як її впроваджують на рівні ЄС, в країнах союзу та в Україні [Електронний ресурс] Детектор медіа. URL: <https://detector.media/production/article/222251/2024-01-29-genderna-rivnist-u-media-yak-ii-vprovadzhuuyut-na-rivni-ies-v-krainakh-soyuzu-ta-v-ukraini/> (Дата звернення: 10.03.2025)
2. Акуленко П. Тебе недооцінили? Це сексизм? Що це, куди звертатись та як боротися. [Електронний ресурс] ICTV URL: <https://ranok.ictv.ua/ua/2021/01/19/tebe-nedootsinili-tse-seksizm-shho-tse-kudi-zvertatis-ta-yak-borotisy/> (Дата звернення: 10.03.2025)
3. Березняк В., Демичева А., Каторкін Р. та ін. Запобігання та протидія дискримінації в Україні. Множинна дискримінація : навч. пос. / за заг. ред. д-ра юрид. наук, доцента, Заслуженого юриста України А. Є. Фоменка. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2022. 236 с.
4. Блинова О. Стереотипізація як механізм соціального пізнання у сучасних умовах українського суспільства. Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. Т. XI. Соціальна психологія. Вип.6. Книга I. С. 77-85.
5. Владимиров В. Журналістика, особа, суспільство: проблема розуміння: монографія. Київ: Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2013. 220 с.
6. Глосарій і тезаурус Європейського інституту з гендерної рівності / Ред. кол. М. Бабак, О. Давліканова, М. Дмитрієва, М. Козир, Л. Компанцева, К. Левченко, М. Скорик, О. Сулова; оновл. вид. Київ: «Вістка», 2021. 170 с.
7. Господинька, берегинька, горе-мати та сексі-кішечка: третина медіа продовжує вживати стереотипи та сексизм. [Електронний ресурс] URL: Український соціологічний портал <https://usp-ltd.org/hospodynka-berehynka-hore-maty-ta-seksi-kishechka-tretyna-media-prodovzhuie-vzhyvaty-stereotypy-ta-seksyzm/> (Дата звернення: 10.03.2025)

8. Джи Дж. Види та функції ЗМІ [Електронний ресурс]. URL: https://dovidka.biz.ua/vidi-ta-funktsiyi-zmi/#google_vignette (Дата звернення: 14.02.2025)
9. Держава і громадянське суспільство в Україні: проблеми взаємодії: Монографія / Кресіна І., Скрипник О., Коваленко А., Пречуда Є., Стойко О., Балан С., Полішкарлова О., Явір В.; За редакцією І. Кресіної. Київ: Лотос, 2007. 316 с.
10. Дискримінація – це не ок. Вчимося виявляти і протидіяти: poradnik для студентства. [Електронний ресурс]. URL: <https://nure.ua/wp-content/uploads/Benchmarking/sdg5.pdf> (Дата звернення: 03.03.2025)
11. Дмитрик О. Стереотипи в картинках: голівудська версія. Український журнал. Вип. 3. Київ, 2010 [Електронний ресурс]. URL: <https://ukrzurnal.eu/ukr.archive.html/902/> (Дата звернення: 03.03.2025)
12. Загальна декларація прав людини // Верховна Рада України: Законодавство України [Електронний ресурс]. URL: [Загальна декларація прав людини | від 10.12.1948](#) (Дата звернення: 14.02.2025) Закон України Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні // Верховна Рада України [Електронний ресурс]. URL: [Про засади запобігання та пр... | від 06.09.2012 № 5207-VI](#) (Дата звернення: 14.02.2025)
13. Закон України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії дискримінації. Верховна Рада України [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1263-18#n13> (Дата звернення: 03.03.2025)
14. Закон України Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Верховна Рада України [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> (Дата звернення: 03.03.2025)
15. Закон України Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні [Електронний ресурс] Верховна Рада України URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17/ed20120906#Text>

(Дата

звернення: 10.03.2025)

- 16.Іванов В. Соціологія масової комунікації: навч. посіб. К.: ВПЦ «Київ. ун-т», 2010. 210 с.
- 17.Інформаційна пам'ятка щодо запобігання випадків дискримінації за ознакою статі. Національна соціальна сервісна служба України. 6 с. [Електронний ресурс]. URL: <https://nssu.gov.ua/storage/app/sites/22/protidiyadiskriminatsiipamyatka.pdf>
- 18.Кабачій Р. Про сексизм і фемінітиви в українських ЗМІ // Інститут масової інформації. [Електронний ресурс]. URL: [Про сексизм і фемінітиви в українських ЗМІ | Інститут масової інформації](#) (Дата звернення: 14.02.2025)
- 19.Камардаш Н., Мордвінцева Т. Гендер, сексизм і початкова школа: проблема співвідношення понять. Харків, 2021. С. 106-115.
- 20.Кісь О. Моніторинг сексистської реклами : монографія / ред. І. Лилик, Л. Магдюк, М. Лилик, О. Грей, О. Давліканова, О. Суслова, Є. Ромат, С. Лерке, Т. Примак // Центр гендерної культури. Харків, 2007. 24 с.
- 21.Кісь О. Сексизм у ЗМІ: Протидіючи комунікативному потокові : зб. Наук. праць Донецького державного університету управління. Донецьк : Вебер, 2007. Т. 8.
- 22.Кепплінгер Х. М., Ноель-Нойманн Е. Вплив мас-медіа // Публіцистика. Масова комунікація: Медіа-енциклопедія / За загал. ред. В. Ф. Іванова. Київ : АУП, ЦВП, 2007. С. 53–103.
- 23.Кодекс законів про працю України // Верховна Рада України [Електронний ресурс]. URL: [Кодекс законів про працю Ук... | від 10.12.1971 № 322-VIII](#) (Дата звернення: 14.02.2025)
- 24.Конституція України - Розділ II Права, свободи та обов'язки людини і громадянина. Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво [Електронний ресурс]. URL:

<https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii> (Дата звернення: 03.03.2025)

25. Колодій М. Підходи до трактування та розуміння понять «гендерна дискримінація» і «сексизм». С. 166-169.
26. Колодяжна А.В., Горбач В.І. Інформаційна війна в сучасному світі. *Progressive research in the modern world. Proceedings of the 2nd International scientific and practical conference. BoScience Publisher. Boston, USA. 2022. P. 335-342.*
27. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок // Верховна Рада України [Електронний ресурс]. URL: [Конвенція Організації Об'єднаних Націй... | від 18.12.1979](#) (Дата звернення: 14.02.2025)
28. Конвенція про права осіб з інвалідністю // Верховна Рада України [Електронний ресурс]. URL: [Конвенція про права осіб з інвалідністю | від 13.12.2006](#) (Дата звернення: 14.02.2025)
29. Конституція України - Розділ II // Президент України Володимир Зеленський: офіційне інтернет-представництво [Електронний ресурс]. URL: [Конституція України - Розділ II](#) (Дата звернення: 14.02.2025)
30. Конституція України [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80> (Дата звернення: 14.02.2025)
31. Кузьменко Л. Політика гендерної рівності в медійному контенті : рекомендовано комісією з журналістської етики [Електронний ресурс] <https://webportal.nrada.gov.ua/wp-content/uploads/2024/08/Polityka-gendernoi-rivnosti-v-mediynomu-kontenti.pdf> (Дата звернення: 10.03.2025)
32. Куліш П. Що таке дезінформація і як вона на нас впливає? // Gwara Media [Електронний ресурс]. URL: <https://gwaramedia.com/shho-take-dezinformaciya-i-yak-vona-na-nas-vplivaie/> (Дата звернення: 14.02.2025)
33. Мак-Комбс М. Встановлення пріоритетів: мас-медії та громадська думка. Київ, 2007. С. 28.

34. Маслова Ю. Сексизм у мові друкованих засобів інформації // Українське мовознавство: Міжвідомчий науковий збірник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Київ, 2009. Вип. 39/1. С. 289–293.
35. Методичні рекомендації з висвітлення в медіа гендерної рівності, запобігання насильству, проявам сексизму та гендерних стереотипів // Міністерство культури та інформації політики України. Київ, 2023. 57 с.
36. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації // Верховна Рада України [Електронний ресурс]. URL: [Міжнародна конвенція про ліквідацію вс... | від 21.12.1965](#) (Дата звернення: 14.02.2025)
37. Міжнародний пакт про громадські і політичні права // Верховна Рада України: Законодавство України [Електронний ресурс]. URL: [Міжнародний пакт про громадянські і по... | від 16.12.1966](#) (Дата звернення: 14.02.2025)
38. Михайлин І. Журналістика як всевіт: вибрані медіадослідження. Х.: Прапор, 2018. 512 с.
39. Мороз Н. Роль засобів масової інформації у формуванні громадянського суспільства України. Київ, 2019. С. 205-212.
40. Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення Якою має бути політика гендерної рівності в медіа – презентовано редакційні правила для медіа [Електронний ресурс] URL: <https://webportal.nrada.gov.ua/yakoyu-maye-buty-polityka-gendernoyi-rivnosti-v-media-prezentovano-redaktsijni-pravyla-dlya-media/> (Дата звернення: 10.03.2025)
41. Низовець А. Секс, їжа і "тьолочка". Стереотипи в рекламі: аналіз кейсів і поради від експертів. Liga.net [Електронний ресурс]. URL: <https://life.liga.net/poyasnennya/article/seks-eda-i-telochka-stereotipy-v-reklame-analiz-keysov-i-sovety-ot-ekspertov> (Дата звернення: 03.03.2025)
42. Ніколаєва Н. Права жінок і гендерна рівність в Польщі: історичний аспект // Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Тенденції та

- перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (31 березня 2021 р.) : зб. наук. праць. Переяслав, 2021. Вип. 69. С. 111-120.
43. Непряма дискримінація. Путівник з прав людини [Електронний ресурс]. URL: <https://surl.gd/tckiaf> (Дата звернення: 03.03.2025)
44. Патріарх В. Поняття сексизму в термінологічній системі гуманітаристики та гендерної лінгвістики // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Острог : Вид-во НаУОА, 2022. Вип.13(81). С.311-315.
45. Пахін М. Засоби масової комунікації та засоби масової інформації: співвідношення понять. Юридичний бюлетень. Харків, 2018. Вип. 8. С. 65-71.
46. Поляруш С. Вчення про права жінок у Стародавньому світі. Наукові записки. Кропивницький, 2020. Вип. 8. С. 13-19.
47. Посібник із запобігання та протидії дискримінації для державних службовців, посадових осіб органів місцевого самоврядування й надавачів адміністративних послуг. Створено у співпраці з Секретаріатом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. [Електронний ресурс]. URL: <https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/guide-to-preventing-discrimination19082024-1.pdf> (Дата звернення: 03.03.2025)
48. Презентація онлайн-моніторингу " Що таке дискримінація та як з нею боротися? - Українська школа практичних знань права людини у новинах". ZMINA. Центр прав людини [Електронний ресурс]. URL: <https://www.facebook.com/zmina.ua/videos/1320799201774683> (Дата звернення: 03.03.2025)
49. Різниця між прямою та непрямою дискримінацією [Електронний ресурс]. URL: <https://ua.differkinome.com/articles/people/difference-between-direct-and-indirect-discrimination-2.html> (Дата звернення: 03.03.2025)
50. Рекомендація № 15. Як посилатися на інформацію, взяту з інших медіа? [Електронний ресурс] Центр демократії та верховенства права.

<https://cedem.org.ua/library/yak-posylatysya-na-informatsiyu/>

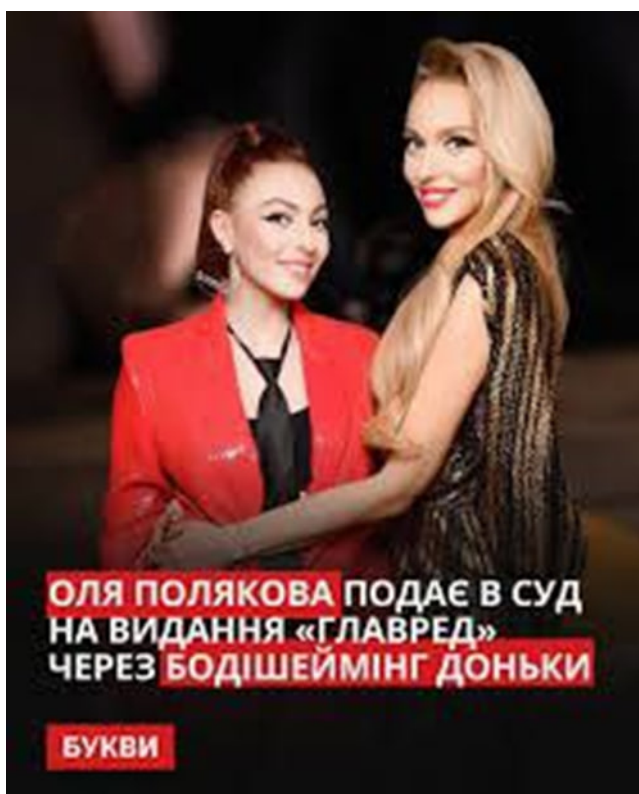
(Дата

звернення: 10.03.2025)

- 51.Свистуха Д. Сила — в рівності. Як українські медіа втілюють гендерну політику: досвід «Суспільного» й «Еспресо» [Електронний ресурс] Медіамейкер URL: <https://mediamaker.me/syla-v-rivnosti-yak-ukrayinski-media-vtilyuyut-gendernu-polityku-dosvid-suspilnogo-j-espreso-13332/> (Дата звернення: 10.03.2025)
- 52.Словник гендерних термінів / Укладач З. В. Шевченко. Черкаси: видавець Чабаненко Ю., 2016. 336 с.
- 53.Солошенко О. Гендерна складова китайського соціуму: історичний аспект // Сходознавство. Актуальність та перспектив: Матеріали доповідей IV Міжнародної науково-методичної конференції (24 березня 2023 р.). Харків, 2023. Ч. II. С. 183-186.
- 54.Федорович І. Посібник із запобігання та протидії дискримінації / створено у співпраці з Секретаріатом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; Рада Європи; макет Д. Коновалов; літ. ред. В. Лєснова. Рада Європи, 2024. 36 с.
- 55.Шиприкевич О. Етнічні стереотипи в сучасній українській телерекламі. Українська традиційність у сучасному культурно-інформаційному просторі. С. 94-99
- 56.Юда Л. Соціальні ролі жінок і чоловіків в історії і розвитку. Київ, 2019. С. 10-16.
- 57.Як медіа висвітлюють права людини у новинах : медіамоніторинг за період з 18 по 24 жовтня 2021 року.28 с. [Електронний ресурс]. URL: <https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2022/01/yak-media-vysvitoyuyut-prava-lyudyny-monitoring.pdf> (Дата звернення: 03.03.2025)
58. McCombs M.E., Shaw D.L. The agenda setting function of mass media // Public Opinion Quarterly. 1972. Vol. 36. P. 176–187.

ДОДАТКИ

Додаток 1. Ілюстрації щодо ситуації зі ЗМІ «Главред» та сім'єю
Полякових

Главред
WEEKEND

Так, молода дівчина показала в короткому спортивному комбінезоні, з якого відверто звисали пухкі боки. Також у Маші помітно збільшилася попа, а її довгі, як у мами ноги, стали візуально коротше, повніше і на них можна було розглянути целюліт.

АНОТАЦІЯ

Дипломна робота на тему: «Сексизм у засобах масової інформації як різновид дискримінації», присвячена дослідженню сексизму та його історичному становленні; засобам масової інформації як інструменту впливу на свідомість людства; правовому аспекту боротьби з дискримінацією; прямій і прихованій дискримінації у медіа, а також створенню практичним рекомендаціям щодо подолання дискримінації у засобах масової інформації.

Об'єктом дослідження виступає сексизм у засобах масової інформації. Предметом – форми, механізми та наслідки сексизму у медіа як різновид дискримінації. Мета кваліфікаційної роботи – проаналізувати прояви сексизму в засобах масової інформації та запропонувати можливі шляхи подолання цього явища.

Аналіз джерельної бази дозволив: 1) виокремити головні проблеми сексизму у засобах масової інформації; 2) опрацювати конкретні випадки з порушенням цього аспекту у виданнях і рекламі; 3) окреслити законодавчі акти щодо дискримінації як у суспільстві, так і в медіа.

На основі цих даних ми створили рекомендації щодо подолання сексизму в медіа. Результатом аналізу також є позитивні та негативні боки розробленого матеріалу. Напрацювання зможуть стати у нагоді для подальших досліджень щодо подолання дискримінації у медіа.

Ключові слова: дискримінація, сексизм у медіа, подолання сексизму у медіа, правові норми дискримінації.

ANNOTATION

The thesis on the topic: “Sexism in the media as a type of discrimination” is devoted to the study of sexism and its historical formation; media as a tool for influencing the consciousness of mankind; the legal aspect of combating discrimination; direct and hidden discrimination in the media, as well as practical recommendations for overcoming discrimination in the media.

The object of the study is sexism in the media. The subject is the forms, mechanisms and consequences of sexism in the media as a form of discrimination. The purpose of the qualification work is to analyze the manifestations of sexism in the media and to suggest possible ways to overcome this phenomenon.

The analysis of the source base allowed us to: 1) to identify the main problems of sexism in the media; 2) to study specific cases of violation of this aspect in publications and advertising; 3) to outline legislation on discrimination both in society and in the media.

Based on this data, we created recommendations to overcome sexism in the media. The analysis also includes positive and negative aspects of the material developed. The findings will be useful for further research on overcoming discrimination in the media.

Keywords: discrimination, sexism in the media, overcoming sexism in the media, legal norms of discrimination.